КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Географічний факультет
Кафедра землезнавства та геоморфології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з навчальної роботи
Володимир ПАСЬКО
«27» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОМОРФОЛОГІЯ

для студентів

галузь знань **10 Природничі науки**
спеціальність **103 Науки про Землю**
освітній рівень **Бакалавр**
освітня програма **Геоекологія та екосистемні послуги**
вид дисципліни **обов'язкова**

Форма навчання	**денна**
Навчальний рік	**2025/2026**
Семестр	**3**
Кількість кредитів ECTS	**3**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**
Форма заключного контролю	**залік**

Викладачі: **Бортник Сергій Юрійович**, *доктор географічних наук, завідувач кафедри землезнавства та геоморфології, професор*

Погорільчук Наталія Михайлівна, *кандидат географічних наук, доцент кафедри землезнавства та геоморфології, доцент*

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2025

Розробники: **Бортник Сергій Юрійович**, *доктор географічних наук, завідувач кафедри землезнавства та геоморфології, професор;* **Погорільчук Наталія Михайлівна**, *кандидат географічних наук, доцент кафедри землезнавства та геоморфології, доцент;*

ЗАТВЕРДЖЕНО
«26» 06 2025 року
Завідувач кафедри землезнавства та геоморфології
_____ Сергій БОРТНИК
(підпис)
Протокол №20 від «26» 06 2025 року

ЗАТВЕРДЖЕНО
«26» 08 2025 року
Завідувач кафедри фізичної географії та геоекології
_____ Людмила Білоус
(підпис)
Протокол №1 від «26» серпня 2025 року

Схвалено науково-методичною комісією географічного факультету
Протокол №7 від «27» серпня 2025 року
Голова науково-методичної комісії _____ Наталія КОРОГОДА
(підпис)
«27» серпня 2025 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – сформувати у здобувачів системні знання про рельєф Землі як результат взаємодії ендогенних і екзогенних процесів, навчити аналізувати морфогенетичні особливості територій, оцінювати геоморфологічні умови та процеси в контексті їхнього впливу на екосистеми та якість екосистемних послуг. Дисципліна спрямована на розвиток уміння інтегрувати геоморфологічні дослідження з геоекологічним аналізом, враховувати природні та антропогенні чинники рельєфоутворення при вирішенні завдань сталого землекористування, управління ризиками та збереження геоспадщини.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знання будови, функціонування процесів та взаємозв'язків у літосфері, гідросфері та атмосфері Землі, обізнаність з геологічною будовою та геологічними процесами Землі, з основами мінералогії та петрографії, гідрології суходолу та метеорології й кліматології.

2. Володіння прийомами пошуку, аналізу, оцінювання фактичного матеріалу і фахової літератури та інших джерел інформації щодо феноменів природи геологічного та геоморфологічного характеру та наявними геоінформаційними програмами.

3. Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна «Геоморфологія» спрямована на вивчення рельєфу Землі як цілісної системи, що формується під дією внутрішніх і зовнішніх геологічних процесів та взаємодіє з компонентами природного середовища. Дисципліна складається з трьох змістовних частин. Перша частина висвітлює головні особливості сучасної геоморфології як науки, загальні відомості про рельєф земної поверхні, його класифікації, чинники формування, а також головні риси рельєфу материків та океанів. Друга частина присвячена вивченню окремих процесів ендогенного та екзогенного морфогенезу. Третя частина спрямована на отримання теоретичних знань та практичних навичок вивчення морфології, генезису, віку та динаміки рельєфу.

Навчальна дисципліна «Геоморфологія» відноситься до Блоку базових природничих дисциплін з геоекології та екосистемних послуг і є обов'язковою компонентою освітньої програми «Геоекологія та екосистемні послуги» спеціальності 103 Науки про Землю.

4. Завдання (навчальні цілі) навчальної дисципліни полягає у формуванні теоретичного знання та практичних навичок застосування набутих відомостей про рельєф земної поверхні та геоморфологічні процеси для розуміння їхньої системної ролі у функціонуванні природного середовища в цілому, та його окремих складників, зокрема, поверхневих та підземних вод, ґрунтового покриву, мікроклімату, господарської діяльності. А також навчитися:

- ідентифікувати та інтерпретувати ознаки різних процесів морфогенезу;
- оцінювати функції рельєфу у екосистемах;
- отримувати знання про рельєф з різних картографічних джерел та матеріалів космічної зйомки;
- кваліфіковано застосовувати геоморфологічну інформацію в професійних дослідженнях

На основі набутого системного знання студенти матимуть можливість набути такі компетентності::

ЗК04. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

СК01. Знання та розуміння теоретичних основ наук про Землю як комплексну природну систему

СК10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність*)		**Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання**	**Методи оцінювання**	**Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни**
Код	Результат навчання			
1.1	Наукознавчі ознаки геоморфології (об'єкт, предмет, методи, суб'єкт науки). Місце геоморфології серед напрямків наук про Землю. Головні наукові парадигми геоморфології	*лекція*	*оцінювання самостійних робіт, залік*	*до 5%*
1.2	Головні джерела енергії ендогенних та екзогенних процесів і закономірності їхньої динаміки щодо формування рельєфу. Чинники формування рельєфу.	*лекція*		*до 10%*
1.3	Головні риси рельєфу материків та океанів, їх походження та вплив на функціонування різних геосфер	*лекція, самостійна робота*		*до 10%*
1.4	Суть ендогенних та екзогенних процесів, їх причини та наслідки, зв'язок зі структурами земної кори та фізико-географічними умовами території	*лекція*		*до 10%*
1.5	Шляхи застосування геоморфологічного знання з прикладною метою (основні напрямки прикладної геоморфології)	*лекція*		*до 5%*
2.1	Здійснювати елементарний морфологічний аналіз земної поверхні	*практичні заняття*	*оцінювання практичних робіт, залік*	*до 8%*
2.2	Будувати та аналізувати схеми структурних ліній	*практичні заняття*		*до 8%*
2.3	Визначати морфометричні показники рельєфу земної поверхні	*практичні заняття*		*до 8%*
2.4	Розпізнавати різні генетичні типи рельєфу та процеси морфогенезу за матеріалами космічної зйомки	*практичне заняття*		*до 8%*
2.5	Аналізувати історію розвитку рельєфу за геолого-геоморфологічними профілями	*практичне заняття*		*до 8%*
3.1	Інтегрувати геоморфологічні знання для вирішення прикладних задач у сфері геоекології	*практичні заняття, самостійна робота*	*Оцінювання практичних робіт*	*до 10%*
4.1	Демонструвати здатність до критичного мислення та безперервного професійного розвитку.	*практичні заняття*		*до 5%*

4.2	Самостійно планувати та виконувати індивідуальні дослідження рельєфу, приймати відповідальні рішення щодо їхнього наукового та практичного застосування.	*лекція, практичні заняття*		*до 5%*

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) / **Програмні результати навчання (назва)**	**1.**					**2.**					**3.**	**4.**	
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**1**	**1**	**2**
ПРН01. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг				+	+						+	+	+
ПРН06. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер.		+				+	+	+	+	+			
ПРН10. Аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах.			+								+		
ПРН12.Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю, відповідно до спеціалізації.	+												

7. Схема формування оцінки:

Заняття проводяться у вигляді лекцій та практичних занять. Завершується дисципліна заліком.

7.1. Форми оцінювання студентів: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами виконання практичних робіт, завдань для самостійної роботи, контрольних робіт.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні наступна:

результати навчання – 1 (знання) – до 40%;
результати навчання – 2 (вміння) - до 40%;
результати навчання – 3 (комунікація) - до 10%;
результати навчання – 4 (автономність та відповідальність) - до 10%.

За формами контролю:

1. Контрольні роботи: 30 балів (30%).
2. Практичні роботи: РН 2.1-2.5 – 60 балів (60%).
3. Самостійні роботи: РН 1.3– 10 балів (10%).

Семестрове оцінювання: кількість балів, що студент отримує протягом терміну вивчення дисципліни (залік) є сумою балів, що були отримані при оцінюванні виконаних практичних, самостійних та контрольних робіт.

Оцінювання за формами контролю:

	Міп кількість балів	***Мах кількість балів***
Практичні роботи	*6х «5» =30 балів*	*6х «10»=60 балів*
Самостійні роботи	*2х «2.5» = 5 балів*	*2х«5»=10 балів*
Контрольні роботи	*2х «7.5» =15 балів*	*2х «15» = 30 балів*
Усього	***60 балів***	***100 балів***
**** – усі контрольні роботи (КР) мають розрахунково-аналітичний характер.***		

Умови допуску до заліку: для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж критично-розрахунковий мінімум (60 балів) обов'язковою є перездача тих видів робіт, за які вони отримали оцінку, нижчу за допустимий мінімум.

7.2. Організація оцінювання: опитування у тестовій формі проводиться після вивчення кожної теми. Практичні роботи зараховуються по виконанню, відповідно до графіка проведення практичних занять. Контрольні роботи проводяться на останньому практичному занятті відповідних змістових модулів.

Загалом формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

Шкала відповідності:

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ

№	Назва лекцій та практичних	Кількість годин		
		лекції	практичні	с/р
Частина 1. Основи загальної геоморфології				
1.	**Геоморфологія як наука.** Головні геоморфологічні концепції. Методи геоморфологічних досліджень. Практичне значення геоморфології.	2	-	4
2.	**Загальні відомості про рельєф.** Поняття про морфологію, генезис, вік та динаміку рельєфу. Класифікації рельєфу.	2	-	4
3.	**Головні риси рельєфу материків та океанів.** Гіпсографічна крива та її аналіз. Географічні гомології. Рельєф рівнинно-платформних та гірських областей.	4	-	4
	Вправи з ідентифікації морфоструктур рівнинно-платформних та гірських областей	-	-	2
	Чинники та умови рельєфоутворення. Вплив геологічної структури на рельєф. Вплив властивостей гірських порід та клімату на формування рельєфу. Діяльність людини як чинник рельєфоутворення.	3	-	2
Контрольна робота		**1**		
Частина 2. Процеси морфогенезу				
4.	**Ендогенний геоморфогенез.** Епейрогенез та орогенез. Геоморфологічні ознаки областей тектонічних підняттів та опускань. Тектоніка літосферних плит та рельєф. Рельєфоутворююча роль магматизму. Вулканізм та вулканогенний рельєф.	6	-	6
5.	**Екзогенні процеси та їх рельєфоутворююча роль.** Зональні та азональні процеси. Стадії та закономірності екзогенного процесу. Рельєфоутворююча роль вивітрювання, схилових, флювіальних, гляціальні, еолових, карстових та прибережно-морських процесів	10	-	8
	Вправи з ідентифікації екзогенних форм рельєфу	-	-	6
Частина 2. Аналіз морфології, генезису, віку та динаміки рельєфу земної поверхні				
7.	Гіпсометричний спосіб зображення рельєфу	-	2	4
8.	Морфографічний аналіз рельєфу	-	2	4
9.	Аналіз елементів та форм рельєфу. Структурний каркас рельєфу	-	4	*4*
10.	Морфометричний аналіз рельєфу	-	2	4
11.	Ідентифікація генетичних типів рельєфу та процесів морфогенезу за матеріалами космічної зйомки	-	2	4
12.	Аналіз історії розвитку рельєфу за геолого-геоморфологічними профілями	-	1	4
Контрольна робота № 1			**1**	
	ВСЬОГО ЗА ДИСЦИПЛІНУ	**28**	**14**	**46**

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:
Лекції – 28 год.
Практичні – 14 год.
Самостійна робота – 46 год.
Консультації – 2 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. *Стецюк В., Ковальчук І.* Основи геоморфології. К. : Вища школа, 2005.
2. *Павловська Т., Ковальчук І.* Геоморфологія: навч. посіб. Луцьк : Вежа Друк, 2022.
3. *Стецюк В., Міхелі С., Ткаченко Т.* Геоморфологія. Курс лекцій Київ: «Обрії», 2008.

Додаткова:

1. *Байрак Г.* Методи геоморфологічних досліджень. Львів, 2018.
2. *Бортник С., Погорільчук Н., Ковтнюк О.* Методи польових географічних досліджень. Вивчення рельєфу та рельєфоутворюючих відкладів. К., 2015.
3. *Горішний П.* Морфологічний аналіз рельєфу: навчальний посібник. Львів, 2022.
4. *Колтун О.* Вступ до геоморфології. Львів, 2006.
5. *Погорільчук Н.М.* Динамічна геоморфологія: навчальний посібник. Київ, 2022.
6. *Сіренко І.М.* Динамічна геоморфологія. Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003.
7. *Сіренко І.М.* Динамічна геоморфологія: навчально-методичний посібник. Львів: Лабораторія тематичного картографування; МВЦ географічного факультету, 2012.
8. *Стецюк В., Міхелі С., Ткаченко Т.* Лабораторний практикум із загальної геоморфології. Київ: «Обрії», 2008.
9. *Яцишин А., Дмитрук Р.* Морфолітологічний аналіз : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023.
10. *Migoń P.* Geomorfologia., Warszawa: PWN, 2006.
11. *Huggett R.* Fundamentals of Geomorphology, 2016. https://doi.org/10.4324/9781315674179